

ու երկայն պոչ, վտիտ կոնակի վրայ ոյրութեամբ, ինչպէս կը տեսնու պատկերներու մէջ, Այս աչանդակութիւնները ստացած են Աստուծոյ անէ՛ծքով: Սատանաները հրեշտակներու պէս աւելի արականի հանգամանք ունին, քան իգականի, թէ և յաճախ կ'նոջ կերպարանքով կը յայտնուին, և այն աւելի պատաւ կ'նոջ: 2' պէտք է շփոթել փէրիները սատանաներու հետ, որովհետեւ առաջիններու ծագումը շատ ուշ եղած է, կրնան կենակցիլ մարդերու հետ, և գաւակներ ունենալ, մինչ սատանաները զուրկ են այդ յատկութիւնէն, ո՛չ ծնունդ ունին և ո՛չ մահ, ո՛չ հիւանդութիւն, և ո՛չ մարմնական աճում, ո՛չ կ'ուտեն, և ո՛չ կը հաշիւեն: Ասոնք հրեշտակներու պէս յաճախ հրաշագործ են:

ԱՐԵՎԱԿ, ԼՈՒՍԻՆ ԵՒ ԱՍՏԳԵՐ

Արեգակը ստեղծուելէն մինչև Ադամի ստեղծումը շատ աղօտ լոյս և տկար ջերմութիւն ունէր: Ասոնք կ'ետրոնացած էին մէկ կէտի վրայ, ինչպէս այժմեան գունդի մէջ, այլ ցրուած ամբողջ տիեզերքի մէջ: Աստուած նկատելով որ արեգակը լուսաւորելու և տաքացնելու մէջ բոլորովին անպէտք է՝ մտածեց մէկ կէտի վրայ ամփոփել սփռուած լոյսն ու ջերմութիւնը, բայց չ'գտնուելով այնպիսի աման մը որ պարփակէր զանոնք և մինչև աշխարհքի վախճանը դիմանալու—չ'վնասուելու ոչ ոք ունենար՝ վերցուց Ադամի մարմնի կաւի մնացորդը, շինեց կճուճ մը և անոր մէջ լեցուց լոյսն ու ջերմութիւնը, դրաւ երկնքի մէջ զայն, բերանը դարձուց դէպի երկիրը, որ այնուհետեւ կը հոսէ երկրի վրայ այդ երկին բարիքները: Մեզմէ երևցողը—արեգակ, այդ կճուճն է, կամ աւելի ճիշդ՝ կճուճի բերանը: Արեգակը իր ցերեկուան ճամբորդութենին յոգնած, և շողած, կերթայ երեկոյին արևմտեան կողմը, ովկիանոսի ջրի մէջ լողանալու—զովութիւն և հանգըստութիւն գտնելու: Իր ընթացքը այնքան արագ է, որ մէկ ժամուան մէջ եօթը աւերակ քաղաք կանցնի: Արեգական մեծութիւնն է «եօթ կալ և կէս»: Այս 7¹/₂, կալը այսպէս կը բացատրուի, ոմանք կը հաստատեն, թէ 7¹/₂, կալի (ցորենի կալ, կալսելու տեղ) չափ է, իսկ ոմանք կ'ըսեն թէ «եօթ կալ ու կէս» կը նշանակէ «եօթ ու կէս» անգամ մեծ մեր երկրէն: Կան հաստատողներ որ լուսինը 7¹/₂, և արեգակը 25¹/₂, կալի (ցորենի կալ) չափ են:

Արեգակը առաւօտուն երբ ծովէն դուրս կ'ելնէ՝ երկրին շատ մօտիկ է, ջերմութիւնը սաստիկ, քանի որ դեռ չ'է ցրուած երկրի վրայ, և սպառուած: Այդ միջոցին երկիրը պիտի վառէր, մոխիր դարձնէր, եթէ անոր դէմը չ'ելներ մեծ թռչուն մը, (թռչունի անունը չ'կրցանք

խմանայ), որ ինքզինքը արեգական ջերմութեան դէմը տալով՝ իւր թւերով հով կ'ընէ երկրի վրայ, մինչև արեգակը կը բարձրանայ երկնքի մէջ տեղը, երկրէն կը հեռանայ, և իր տաքութիւնը ցրուելով՝ կ'սկսի պակսիլ: Մինչև այդ ատեն թռչունի թւերը կը խանձի արդէն, ու կ'իսականդան ովկիանոսի մէջ կ'իջնայ, կը հովանայ, թւերը և այրած տեղերը կ'առողջանան, այնպէս որ հետեւեալ առաւօտ բոլորովին կազդուրուած՝ պատրաստ կ'ըլլայ դարձեալ արևի դէմը դուրս գալ և հով ընել երկրի վրայ: Այսպէս աշխարհի սկիզբէն մինչև վախճանը նա կը պաշտպանէ երկիրը ալուրէն:

Արեգակը և լուսինը քոյր և եղբայր են եղբո: Անգամ մը գնացած են գետի ափը լողանալու: Ձարսախրտ եղբայր լուսինը ուզեր է իւր քոյր արեգակի մերկութիւնը տեսնել: Այս նպատակով ջրէն շուտ դուրս է եկեր, և սպասեր է որ քոյրն ալ դուրս գայ, ու տեսնէ զայն: Սակայն քոյրը իմանալով եղբոր դիտաւորութիւնը՝ ամօթէն երկինքն է ելեր: Լուսինը անոր ետեւէն գնացեր է, և մինչև հիմայ դեռ ետեւէն ինկած՝ կ'ուզէ հասնիլ, բայց չ'յաջողիր: Արեգակը իւր սուր ասեղներով կը ծակծկէ թէ՛ լուսնի և թէ՛ ամէն մարդու աչքերը, երբ իրեն նայնի:

Լուսինը չար տղայ մ'է եղբր, դեռ կաթնկեր: Մայրը խմոր շաղած ժամանակ կը պահանջէ անկէ որ իրեն ծիծ տայ, և սա բարկանալով լուսին որդիի վրայ՝ խմորոտ ձեռքով ապտակ մը կը զարնէ երեսին: Լուսինը այդ պատժէն խռոված՝ երկինքը կ'եղնէ, և մինչև հիմայ դեռ կ'երևի իւր մօր խմորոտ ձեռքի հետքը:

Ժողովրդին ծանօթ են այլևայլ անուններով աստղեր: Զոդիակոսի 12 նշանները, աստեղատունները, որոց վրայ գուշակութիւննեյ կ'ընեն, տարուան բերքի, կլիմայի, հիւանդութեան, պատերազմներու, և այլն, մասին: Այս արդէն յայտնի է Էֆէմէրոսի-երազահանեյով: Գիտեն «Լուսու աստղը», որ երբ երկնքի մէջ տեղը հասնի, կըլուսնայ. «Ջամբրաներ». «լուսու աստղի» (Սրուսեակ) չորս կողմը: «Քարվան կուրուը», որ «լուսու աստղէն»: շուտ դուրս կուգայ և անոր պէս մեծ ու փայլուն է: Անգամ մը լեռներու մէջ հանգստացող կարաւանը դիշեր ատեն կարծելով թէ արեւելքէն ելնողը «Լուսու աստղն» է, կ'ելնին ճամբայ կ'երթան, կը մոլորին անտառներու մէջ և աւազակներէն կը կողոպտուին, ու կը ջարդուին: Այս պատճառով այդ աստղը «Քեարվան կուրուս» (կորսնցնող) ըսուած է. «Քուլքը համաստեղութիւն մ'է, որու վրայ այլ և այլ գուշակութիւններ և հաշիւներ կ'ընեն: Պոյով աստղեր» (գիսաւոր), որ չարագուշակ են:

«Լուծք, արջ, չտաղ, և հացուր», Արջ համաստեղութիւնն է: Յրկրագործը արար կը հերկէ, հացուրը տնէն հաց կը բերէ երկրագործին, արջը անոր առաջ կ'եղնէ, պատառելու, լափելու համար, երկրա-

դործը կը նկատէ այդ վտանգը, և հօտադը կ'ուղարկէ հացուորին օգնելու: Համաստեղութիւնը այս տեսարանը ցոյց կուտայ:

«Եօթ որդու սեղան», եօթը աստղեր օղակաձև շարուած են, որ եօթը եղբայրներ են եղբու «Խայ», որ կազմուած է կապալաշտ թագաւորի մը ժամանակ, (Կոստանդիանոսի). անոր աչքին երևցեր է, որով նա քրիստոնէութիւնը ընդուներ է: «Փօղի (Յոյ) հօտադու աստղը, (Երևակ): Ցանաէրը կը պատուիրէ իւր հօտադին որ եղևերը տանի արածելու. մինչև աստղերու երևնալը, ապա բերէ: Ծոյ հօտադը տեսելով արևմտեան կողմը փափոյ աստղը, արևի մայր մտած ատեն՝ ան լի է եղևերը տունը կը բերէ: Այդ ժամանակէն մինչև հիմայ այդ հօտադը «Փօղի հօտադու աստղ» կ'ըսուի: «Էլէյում-Վաճլում», երկու խոր հարներու միջեկը կը պատուիրէ տղային որ երթայ, իրենց ամարանոցը, եղէգնուտի մէջ սպասէ մինչև իւր գալը. իւր ծնողաց հետ: Սակայն ծնողք իմանալով այդ՝ ամարանոց չ'են երթար, հետևաբար աղջիկն ալ տունը կը մնայ: Տղան այնքան կ'սպասէ, քաղցած ու բացօթեայ, որ վերջապէս կը մեռնի: Յաջորդ դարնան երբ աղջիկը իւր ծնողաց հետ ամարանոցը կուգայ՝ կը տեսնէ իւր սիրահարը մեռած և ոտքերու վրայ կանգուն, եղէգը ոտքերէն ծակած, ու զլիւն դուրս ելած: Աղջիկը կսկծէն կը մեռնի և երկուքը միասին երկու աստղ կ'ըլլան, կ'ելնեն երկինքը, տարեկան անգամ մը շրջան կ'ընեն երկնքի մէջ, համարաձման հինգշաբթի գիշերը իրարու կը հանդիպեն, կը համբուրուին, ու դարձեալ կ'երթան շրջան ընելու: Այդ անմեղ զոհերու իրար գտնելու, ուրախանալու և համբուրուելու վրայ՝ Թիեզերքի բոլոր անշուշտ տարկաները, աստղեր, երկրի լեռներ, ձորեր, քարեր, ծառեր և այլն մեծ ուրախութիւն կ'զգան, և իրենք ալ իրարու հետ կը համբուրուին: Քանի մը դժուար միջոցներ կան, որոց եթէ կարենայ գիծանալ, և իշտեք եղած կերպով կատարել մարդ, անպատճառ կը տեսնէ այդ գիշերուան մէջ տեղի ունեցած համբոյր տալը, և ինչ որ խնդրէ կստանայ, խելք, գիտութիւն, ալեւալ լեզուներ, — (մարդերու, անասուններու) հարստութիւն և այլն և այլն:

«Ղուռուխ» աստղը (Ջնիկ), որ ցանքին և կենդանիներուն վրնասներ կուտայ. ասոր վրայ գուշակութիւններ և այլն հաշիւներ կ'ընեն: «Աղա-Պապա», երբ դուրս գայ, գիշերը գութաններ կը լծեն: Կան նաև արեգական չորս կողմը չորս աստղեր. Լնիկ, Մեհիկ, Սեհիկ, Բեհիկ (2 կրցանք իմանալ թէ ինչ բանի համար են):

Կայ նաև «Չար աստղը» որու իշխանութեան ենթարկուած են եօթը բարի աստղեր, որոնք կը դառնան երկնքի եօթ շարկերու մէջ: Այս բարի աստղերը կ'ելնեն բնական քանի մը վատ երևոյթներու վրայ: Առաջինը կ'իշխէ քամիի վրայ, որ իւր ալեւալ երևոյթներով — խոր-

շակով, ցրտով, փոթորիկով, բուբոնով, (Թիփի) երկրին մեծամեծ վնասներ չ'պատճառէ: Երկրորդը՝ կաշմակի վրայ: Երրորդը՝ կրակի վրայ: Չորրորդը՝ ջրի - ձովի, ալեկոծութեան. և որ գլխաւորն է՝ երկնքի մէջ գտնուած «Սև ջրի» ովկիանոսի վրայ, որ իրենց սահմանէն դուրս չ'ելնեն, և երկիրը չ'ողողեն: Հինգերորդը կարկուտի, ձիւնի և ալյն վրայ: Վեցերորդը վնասակար միջատներու, թռչուններու և դադաններու վրայ, որ մարդերուն վնաս չ'հասցնեն: Եօթներորդը՝ բաղդի վրայ: Սա կուտայ բաղդաւորութիւն, առողջութիւն, հարստութիւն և ալյն: Իսկ «չար աստղ» իշխելով այս եօթնի վրայ՝ երբեմն անգոր կ'ընէ անոնց ազդեցութիւնը, չարութիւններ առաջ կը բերէ, օր. ցուրտ, խորշակ, փոթորիկ, կաշմակի վնաս, հրդեհ, ալեկոծութիւն ձովի մէջ, սև ջուր, ինչպէս ջրհեղեղի ժամանակ. կարկուտ, միջատներու և ալյ կենդանիներու աւեր, մարդերու դժբաղդութիւն, հիւանդութիւն, աղքատութիւն և ալյն և ալյն: «Չար աստղը կը գտնուի երկնքի եօթներորդ չարկին մէջ. բոլոր աստղերէն բարձր: «Սանամօր չէրդ» (յարգող) ունի ալյնալյ բացատրութիւններ որոցմէ չիշենք հետեւալները: Օմայկոտ սանամայր մը իւր քաւորի չարողցէն միշտ չարդ կը գողնար, լցնելով իւր գողնոցի մէջ, որովհետև աղքատ է եղբւր, չ'է կրցեր զրնել: Անգամ մը քաւորը կը տեսնէ իւր սանամօր-գողութիւնը, և վերջինս ամօթէն երկինքը կ'ելնէ, ու փախչելով կ'սկսի թափել չարդը: Հետքը այժմ կ'երևի. կը հաստատեն նաև, որ այդ երեցածը երկնքի սև ջրի» ովկիանոսի պատառուածքի կարը կամ հետքն է: Զրհեղելի ժամանակ երբ Աստուած հրամայեց երկնքի և երկրի սև ջրերուն, ողողել երկիրը, երկինքը ծայրէ ծայր պատառեցաւ, «Սև ջրի» ովկիանոսը հոսեց երկրի վրայ, իսկ չեւոյ Աստուած այդ պատառուածքը կարեց, որու հետքը կ'երևի այժմ:

Իսկ երկնքին երեսը դրուած միւս աստղերը մարդերու աստղերն են, իւրաքանչիւր մարդուն մէկ հատ. կը ծնին, և «կ'ընկնին»։ Կը մեռնեն: Եթէ մարդը առողջ է, բազաւոր է, հարուստ է, իր աստղը փայլուն և զեղեցիկ կ'ըլլայ, և կ'սկսի խաւարել, փոքրանալ աստղը՝ երբ մարդը հիւանդութիւն, դժբաղդութիւն և աղքատութիւն կ'ունենայ: Բոլորովին կը խաւարի, կ'ոյնչանայ, «կ'ընկնի» աստղը երբ մարդը կը մեռնի: Երկնքի երեսի վրայ ցայտող և ակոսող լուսաւոր գծերը ընկնող աստղեր են, որոց տէրեր—մարդիկ այդ րոպէին կը մեռնին: Ժողովրդական զիտնականները. և «Թըղթաբացաները (Թուղթ—գիրք բացող, կախարդ), որոնք «երկինք և գետինք կը քնեն» կրնան ճանչնալ իրենց գրեթե իւրաքանչիւր մարդու աստղը, և անոր փայլէն գուշակել մարդու գլխուն գալիքը, մահուան օրը և ալյն: Կրնան նաև հեռու երկիր գնացողի մը աստղէն իմանալ անոր ինչ վիճակ ունենալը: